

איך חוקרים מלחמה?

מהן המתודולוגיות העכשוויות לחקירת מלחמה, מיהו המפקד הכותב, האם יש הגדרה למלחמה, ואיך חוקרים אותה כשהארכיונים של הצד השני סגורים בפניך? ריאיון **מערכות** עם שניים מראשי מחלקת היסטוריה של צה"ל, בעבר ובהווה, שמספקים לצבא מידע חיוני על מה שהיה לצורך התנהלות עתידית

מפקד מערכות ד"ר אמיר גילת (במרכז) עם פרופ' אלון קדיש (מימין) וד"ר אלי מיכלסון בכנס "איך חוקרים מלחמה", 6 באפריל 2021. פרופ' אלון קדיש: "אם יש משהו שהמין האנושי אוהב לעשות זה להרוג אחד את השני"

מספרים על המלחמה שהייתה, ומה לומדים ממנה? אפשר ללכת לבעיות המתודולוגיות הרגילות והראשוניות - מה המקורות שלנו ועל מה אנחנו מסתכלים - כדי להבין מה קרה במדויק ולא לשער. כלומר, לא להטעות את הלקחים שלנו. אחרי שמצאנו את המקורות הרלוונטיים והבנו את הסיפור, יש לנו אתגר נוסף - איך להציג את הסיפור ההיסטורי כך שאנשים יוכלו לעכל אותו. לדוגמה, מחקר מיקרו־טקטי בן אלף עמודים על לחימת צה"ל שכתב משה גבעתי על הקרב על החרמון במלחמת יום הכיפורים. אפשר לקחת את כל העמודים שנכתבו ולשאול מי יקרא או ילמד מהם, ואפשר לקחת את הספר שלו, שהוא קצר ומדויק יותר, ולהבין טוב."

"איך חוקרים מלחמה?" - זהו נושא הכנס שנערך ביוזמת המחלקה להיסטוריה של צה"ל, המחלקה להיסטוריה של אוניברסיטת בר־אילן ו**מערכות** בתחילת אפריל השנה. בעקבות הכנס ערכנו ריאיון משותף עם שני ראשי מחלקת היסטוריה, בעבר ובהווה: רמ"ח היסטוריה הנוכחי סא"ל (מיל') ד"ר אלי מיכלסון, ורמ"ח היסטוריה לשעבר אל"ם (מיל') פרופ' אלון קדיש, כדי לשוחח עימם על הנושא.

מהן בעצם הבעיות המתודולוגיות של חקר מלחמה כיום?

מיכלסון: "הבעיות המתודולוגיות של חקר מלחמה לא התחילו עכשיו כמוכּן. הן מלוות את צה"ל מיום הקמתו, כמו את שאר הצבאות, מאז ומעולם. עולות השאלות - איך

ד"ר אמיר גילת, מפקד מערכות

להיות בנקאי? עד גבול מסוים זה לא משנה, אבל מניסיון אני מוצא שאני רואה דברים בעשייה צבאית כמישהו שהיה לו ניסיון צבאי כלשהו בעבר, שספק גדול אם היסטוריון ללא ניסיון צבאי יראה אותם. זה לא אומר שהוא לא מסוגל, אבל זה אומר שאם הוא לא מכיר את טיב החוויה ואת תחושת הדברים, יש סכנה שהוא לא יצליח".

כלומר, הוא צריך לשמוע את הכדורים ששורקים לו ליד האוזן.

"לעיתים אלה דברים הרבה יותר בנאליים. לדוגמה, לדעת איך חייל מתנהג בסיטואציות שונות. ראינו שם, היינו שם או שראינו אחרים, כך שיודעים איך זה נראה. מי שלא היה שם ולא ראה, לא בטוח שיהיו לו החושים להבין את האינפורמציה שהוא מקבל".

מיכלסון: "אחרי שמצאנו את המקורות הרלוונטיים והבנו את הסיפור, יש לנו אתגר נוסף - איך להציג את הסיפור ההיסטורי כך שאנשים יוכלו לעכל אותו"

האם יש הגדרה למלחמה?

"אני לא בטוח שהגדרה של מלחמה משתנה, אולם האופי בהחלט משתנה", טוען מיכלסון. "לדוגמה, מהלך שעשינו בנוגע לאות המערכה על הלחימה של צה"ל ברצועת הביטחון. בנייר שכתבתי יחד עם אלוף יעקב בנג'ו הגדרנו מלחמה לא בהיבט הצבאי אלא יותר המדיני-משפטי, בהקשר של האירוע הגדול שהמדינה מגדירה לעצמה 'היום הייתה מלחמה', ויש אירועים מתמשכים כמו המערכה ברצועת הביטחון, שבדיעבד ניתן להגדיר כלחימה מעבר לקווי האויב שנמשכה והסתיימה".

מתי לחימה הופכת למלחמה?

"נורא קל ללכת להגדרה המדינית: המדינאי מחליט שהייתה מלחמה. למשל מבצע 'עופרת יצוקה' הוא לא מלחמה, מכיוון שלא הגדירו אותו כך. אותו דבר בנוגע למבצע 'ליטני'. לדעתי יש הגדרה נוספת שתתאר אירוע גדול שלוקח כוחות גדולים ולחימה מול אויב, ותבדיל אותו ממלחמה. דבר ראשון, מדובר שוב בהחלטה של המדינה, בהתגייסות שלה ובהחלטה שמה שקרה לנו כאן הוא אירוע משמעותי בשביל לקרוא לו ברצף הכרונולוגי שלנו כמדינה - 'מבצע'. לאותו אירוע נוכל לקרוא 'מערכה'. בדיעבד הייתה לנו מערכה: היינו בלבנון, זאת הייתה רצועת הביטחון, זאת הלחימה. בעתיד אולי נוכל לקרוא ללחימה מול חמאס או לתקופות אחרות גם 'מערכות'".

כאשר מחלקת ההיסטוריה חוקרת מלחמה, האם היא עושה זאת מנקודת מבטו של הפרט, או מהזווית האסטרטגית?

"אנחנו לא חוקרים את המלחמה ברמת הפרט, באופן בדיד, אלא חוקרים אותה קודם כול מלמטה, מהיחידות, ועולים כלפי מעלה - עד הרמה האסטרטגית. כך אנחנו יודעים להניח לעצמנו

יש אמרה שטוענת "חקרת ולא פרסמת - לא עשית".

"נכון, וגם אם פרסמת יותר מדי יכול להיות בעייתי. האתגרים הנוספים שלנו קשורים בהוראה - איך מלמדים את מה שגילינו על טבע המלחמה, על המלחמה הספציפית הזאת ועל האתגרים שלה, וכמובן לעניין את הקהל ב-2021 בדברים שהיו בעבר הרחוק או הקרוב יותר, כך שידברו אליו ושהוא יוכל לעשות בהם שימוש".

איך חוקרים מלחמה במתודולוגיות עכשוויות? האם יש הבדל בין חקר הקרב של כיבוש ארץ-ישראל עליידי יהושע בן-נון ובין המלחמה באפגניסטאן?

קדיש: "אם יש משהו שהמין האנושי אוהב לעשות זה להרוג אחד את השני. ההיסטוריה האנושית רוויה במלחמות ובמעשי אלימות שמקבלים את השם 'מלחמה'. לכן כל עימות בהיסטוריה של קבוצות אנושיות כולל את לימוד המלחמה. לא מדובר באירוע מקומי או פתאומי, יש מסורת ארוכה וכתובה שמהווה עד היום מודלים של חקר מלחמות. מיוון הקלסית, לדוגמה, תוקידידס או קסנופון. נוסף על כך, אף שמדובר בהספק של פעילות אנושית, זה הספק שיש לו צדדים מקצועיים מובהקים. כלומר, כמו שלהיסטוריה יש צד מקצועי מובהק ועל-מנת לכתוב היסטוריה באופן מיטבי אדם צריך ללמוד היסטוריה - על-מנת לחקור את המלחמות אדם צריך להבין את ההווה המיוחדת של מה זאת מלחמה, מה זה צבא, איך מתנהלים צבאות תחת אש, כיצד מתנהלים בשגרה ואיך בונים את הכוח. אפשר להסתכל על העבר ולראות איך דברים נבחנו, כיצד נלמדו, ובהתאם - לצפות להם בהווה. בכתביה היסטורית יש סייג קבוע בנוגע להווה, שאומר שאם כל החומר אינו פתוח בפניי - אני לא יודע את כל השיקולים ומן הסתם, בהמשך הדברים יקבלו פרספקטיבה אחרת - אם זה משום שמידע חדש יצטרף, ואם מכיוון שאני מסתכל על הדברים ויש לי משהו אחר להגיד בנוגע אליהם".

זאת הערת אזהרה קבועה להיסטוריונים?

"בהחלט. מצד אחד זה לא פוסל את הכתיבה של ההיסטוריה על ההווה אם חומר חסר, זה כורח מציאות אם אני רוצה ללמוד מההווה בנוגע למחר או מחרתיים בבוקר. מצד אחר, צריך לקחת בחשבון שגם שינוי פרספקטיבה וזמינות של חומר יכולים לשנות דברים".

חוקרי היסטוריה צבאית או מלחמות חייבים להיות מפקדים לשעבר?

"קודם כול, הם חייבים להיות היסטוריונים טובים, אחרת אנחנו מבזבזים את זמננו. כל שכן, אפשר לגרום נזק רציני על-ידי היסטוריה גרועה. אם אני כותב על בנק, האם אני צריך

ועדת אגרנט לחקר מלחמת יום הכיפורים. ד"ר אלי מיכלסון: "אנחנו מלמדים את החניכים איך לחקור קרבות, ולא רק איך לקרוא את ספר ההיסטוריה על מלחמת יום הכיפורים"

מול ארכיונים סגורים של האויב איך חוקרים מלחמה כאשר הארכיונים של הצד השני סגורים בפניך?

קדיש: "קודם כול, ההיסטוריון תמיד צריך לשאוף לעוד, וראוי שייכתב שאין לו מספיק גם אם יש לו. נתקלתי בבעיה הזאת במחקרים בתקופות המוקדמות יותר בהיסטוריה הישראלית".

דיברנו על מחקר חדש שנעשה על חזבאללה, והרי אין לנו גישה לארכיון שלהם.

"גם בנוגע לעבר, לא תמיד יש ארכיונים, למשל הארכיונים הערביים של מלחמת העצמאות. אבל אני יכול ללמוד מהפעולות של הצד השני. זאת אומרת, אני לא חסר אונים לחלוטין. יש חומר מודיעיני טוב יותר, טוב פחות; אמין יותר, אמין פחות. בדיעבד אני מוצא במקרים רבים שהחומר לא אמין כל כך אבל יודע מה הצד השני עשה, ולפעמים יש לי התבטאויות שונות שלו. לכן הרמה הטקטית אף פעם לא פסולה, משום שאפשר לראות דרכה או לחפש את הדפוסים של צורת ההתנהגות של גרף הלמידה של האויב, איך הוא משתנה מקרב לקרב. אגב, לצערי, גם כשמדובר בכוחותינו - יחידות ומפקדות לא תמיד נותנות דין וחשבון על תהליך הלמידה בתוך הקרבות בעשייה הצבאית עצמה. על כן, הפענוח לפעמים הוא של שני צידי הגרף, ותמיד צריך לשאוף לעוד. לפעמים יש מזל עם ספרי זיכרונות או חומר שאיכשהו מגיע לפרסום, אבל אנחנו לא חסינים".

מחקר נוסף שהוצג בכנס "איך חוקרים מלחמה" היה של ד"ר דן ברק, בנושא בניית הכוח האווירי של ישראל עד שנת 1967. המחקר בדק את ההתפתחות של הכוח האווירי בעשורים שלפני מלחמת ששת הימים. "להבנתי, הצעדים שעושה ברק במחקרו הם על הדנ"א של הארגון", מציין ד"ר מיכלסון. "הוא

מחקרים תשתיתיים וכרוניקות שמאפשרות על בסיס מחקרים נוספים להבין איך התנהלו, מה היה בדיונים ובפרוטוקולים עצמם, איך היו השיחות בדרג המדיני. כשאנחנו חוקרים כלפי מטה - בוחנים איך התנהלו הקרבות. ואולם, המלחמה שמה עליה "כוכבית" - שם כולל לפעילויות רבות של לחימה - וגם אותן אנו חוקרים. כך גם בנוגע לבט"ש, ולפשיטות. מחקר של אחד מהחוקרים במחלקה, ד"ר אוהד לסלוי, שהוצג בכנס, מנסה לעשות את הקשר בין הרמה האסטרטגית - הדיונים על כן או לא נסיגה מלבנון, על מה התפיסה שלנו מול חזבאללה, נגיד בשנות ה-90 של המאה ה-20 - ובין האירועים הטקטיים - ההיתקלויות והמבצעים שנעשים ברצועה עצמה".

מה אנחנו יכולים ללמוד מהמחקר הזה?

"דרך ההתבוננות של ד"ר לסלוי אפשר להבין את תחרות הלמידה שהייתה בינינו ובין חזבאללה, ואת ההשתנות של שני הצדדים תוך כדי הלחימה. ממצא שקשור לנרטיב של רצועת הביטחון הוא שהיא מימשה את הסוגיה. כולנו זוכרים את ארגון 'ארבע אמהות' ואת הטענה 'בואו נצא מרצועת הביטחון', אבל אם נלך אחורה בפרספקטיבה ההיסטורית שלנו, רחוק יותר ממלחמת לבנון הראשונה, ניזכר בפיגועים הקשים, בירי קטיושות ללא שימוש ב'כיפת ברזל', כלומר ללא התראה. ד"ר לסלוי הראה לנו שבתקופת רצועת הביטחון חיילים כמובן נלחמו ונפגעו, אך בעורף המצב היה טוב יותר. אין לנו פיגועים בסגנון שהיה במעלות או בכביש החוף; אין לנו ירי, כלומר יש אבל לא בעוצמות שהיו לפני כן. לכן, המחקר מראה כי בתקופות מסוימות רצועת הביטחון עבדה. זה מחקר שנוגע בתקופה ספציפית, אבל הייחוד שלו זה להסתכל גם על הרציונל - ההיגיון המערכתי של למה אנחנו נמצאים ברצועת הביטחון, ועל ההיגיון הטקטי - איך מממשים את הלחימה בה".

ד"ר אלי מיכלסון. "האם נכון שעוד ניגע במלחמת יום הכיפורים?"

קורה כשזה עובד לכאורה? זאת אומרת שבגלל צירוף של כל מיני נסיבות, לדוגמה, האויב שמסוגל לעשות שטויות ולשחק לידינו, מה אני למד מהדבר הזה? יכול להיות שאני לומד שטויות או טעויות, או מתחזק ומתגבר טעות שלי. זאת סכנה עצומה."

האם נותר מה לחקור במלחמת יום הכיפורים? בכנס הוצג מחקר של הדוקטורנט עודד מגידו מאוניברסיטת חיפה בנושא מלחמת יום הכיפורים. מחלקת ההיסטוריה עדיין מתעניינת במה שהיה במלחמה הזאת אחרי פרסומים רבים כל כך?

מיכלסון: "שאלה מעולה מכיוון שאני, כרמ"ח חדש יחסית במחלקה, שואל את עצמי אם נכון שעוד ניגע במלחמה הזאת. המחלקה הניחה בפני הציבור שני מחקרים מרכזיים: הראשון - על תהליך קבלת ההחלטות; השני - על אופן התנהלות המלחמה מול הקרבות. לשני המחקרים נוספו מחקרים טקטיים, אבל אני חושב שיש עוד הרבה מה ללמוד, כפי שעודד מגידו בספר שלו על הקרבות בחמוטל ובמכשיר מוכיח לנו.² בשורה התחתונה אין תשובה חד־משמעית. אנחנו לוקחים מחקרים שערכנו בעבר וחושפים אותם לציבור, אבל אם אתה שואל אותי האם הכוח המחקרי של המחלקה מתעסק היום בחקר הקרבות במלחמה - התשובה היא לא."

מחקר אחר בנושא המנהרות שערכו פרופ' עוזי בן שלום ודביר פלג, התבסס על ראיונות עומק עם חיילים שהשתתפו בפעילות הזאת. יש שיאמרו שזאת כמעט כותרת בעיתון ופחות היסטוריה.

קדיש: "זאת מכיוון שהתופעה היא לא חד־פעמית בהיסטוריה, ויש למה לשייך ולקשור אותה. זה קשור בין היתר בשאלות כמו איך מתמודדים ומתייחסים לפעולות שהן לא השגרה של הצבא

מתאר במחקר את חשיבות העליונות האווירית בשנים אלה, ואת חשיבות קרבות האוויר בתוך הדנ"א של חיל האוויר כארגון מושתת כבר אז. כיוון שחקרתי את הלקחים ממלחמת סיני ב־1956, ואני יודע שמשם ואילך הצבא התחיל להיבנות כמקצועי ומסודר יותר - אפשר לראות שדברים שנקבעו בתקופה הזאת ממשיכים איתנו שנים קדימה."

קדיש: "אני מוצא שאני רואה דברים בעשייה צבאית כמישהו שהיה לו ניסיון צבאי כלשהו בעבר, שספק גדול אם היסטוריון ללא ניסיון צבאי יראה אותם. זה לא אומר שהוא לא מסוגל, אבל זה אומר שאם הוא לא מכיר את טיב החוויה ואת תחושת הדברים, יש סכנה שהוא לא יצליח"

מה אנחנו יכולים ללמוד היום על מה שהיה בבניית הכוח האווירי של מדינת ישראל עד 1967?

קדיש: "כאשר אתה משכנע את עצמך, או שכנעו אותך, שכך תיראה המלחמה הבאה - זאת הדרך לנהל בהינתן מגבלות משאבים. אתה אומר 'בסדר, לא אבנה את כל המענים בכל הספקטרום של האיומים, אבל יש איום אחד מרכזי ומענה אחד שהוא המוצלח ביותר, ולפי התפיסה הזאת אבנה, אכשיר ואצייד את הכוח'. השאלה היא, מה קורה כשכל זה לא עובד?"

ואת זה אפשר למנות גם עם מה שהיה ב־67?
"בוודאי, זאת הסכנה הגדולה. הסכנה שנלווית לכך היא, מה

סער גיליון 80 שנה למערכות. פרופ' קדיש: "אצל המפקד הכותב, הכתיבה אמורה לכלול תהליך של ביקורת עצמית"

הוא לתוך הצבא, כך שמפקדים ברמות שונות, מהרמטכ"ל ומטה, יסתכלו על תהליכים שנעשו וילמדו מהם. לדוגמה, איך התנהלו הדיונים במלחמת לבנון השנייה. אני יודע להגיד כמי שצופה בתרגילים היום או במבצעים אחרים, שיש דמיון בין הדיונים ויש סוגיות שעולות תדיר. המחקרים של המחלקה מטרתם לעזור למפקד לקרוא את מה שדיברו עליו בדיונים עצמם, להנחות אותו על מה כדאי להסתכל ולמקד אותו כך שלא יצטרך לקרוא קלסרים שלמים של פרוטוקולים."

עסקנו במישורין ובעקיפין במפקד הקורא, בואו נדבר על המפקד הכותב. מה החשיבות של כתיבת מפקדים על ההיסטוריה הצבאית, ובכלל על פעילות צבאית?

קדיש: "חשוב לי להדגיש בהמשך למה שאמר ד"ר מיכלסון, שהכוונה היא לא להפוך מפקדים להיסטוריונים. לא משנה אם המפקד כותב על ההווה, על העבר או משהו אחר. מפקדים חייבים לדעת לכתוב, וזה משום שהכתיבה שלהם כוללת בין היתר כתיבה של תוכניות ושל פקודות. אנחנו מלמדים מתודה של כתיבה שהיא כתיבה אקדמית שאמורה להיות יבשה ומדויקת מאוד. אם אתה לא מדייק זה עשוי לעלות בחומרים וסליחה על הקלישאה, בחיי אדם."

אצל המפקד הכותב, הכתיבה אמורה לכלול תהליך של ביקורת עצמית, ביקורת סביבתית, תהליך אנליטי. יש דוגמאות של כתיבת מפקדים, אחת מהן ששמענו בכנס היא דוגמה חריגה באיכותה של עודד מגידו, שהיה מ"פ טנקים במלחמת יום

בהגדרה רחבה, מה שנקרא 'פעולות מיוחדות'? האם לכל פעולה מיוחדת צריכה להיות יחידה מיוחדת? מתי מחליטים ומתי כבר לא? למשל, הצבא הבריטי במלחמת העולם הראשונה התעסק בחפירת מנהרות לצורך נפץ, ובצד האחר הצבא הגרמני עשה בדיוק את אותו הדבר, כך שנוצרה תופעה שלמה של לחימת מנהרות. מיהם האנשים שנלחמו למשימה? איך הם הגיבו על צורת העבודה הזאת? אלה דברים שנדונו רבות, כלומר זאת לא תופעה אנושית חריגה לגמרי, ודאי לא כאשר מגדירים אותה כתופעה רחבה. פתאום עולה צורך שמצריך יכולת מיוחדת - מיהם האנשים שמתאימים אליה? איך בנויים יחידה ומציידים אותה? מתי היא רלוונטית? האם מקדשים את זה לנצח ומשאירים אותה? עם כל הבעיות האלה צה"ל מתמודד ויתמודד, וראוי שיסתכל נטו גם על הטעויות שלו כדי להבין איך עושים מה."

קדיש: "ההיסטוריה האנושית רוויה במלחמות ובמעשי אלימות שמקבלים את השם 'מלחמה'. לכן כל עימות בהיסטוריה של קבוצות אנושיות כולל את לימוד המלחמה"

האם צה"ל מלמד מספיק את נושא המלחמה בראייה ההיסטורית שלה?

מיכלסון: "התקדמנו עם הנושא בפרספקטיבה היסטורית. ב-20 השנים האחרונות קיימת המלט"ק, שמלמדת קצינים כבר מהשלבים הצעירים את ההיסטוריה של צה"ל, ויותר מכך. אני מלמד שם, ובזמנו למדתי שם אצל פרופ' קדיש. אנחנו מלמדים את החניכים איך לחקור קרבות, ולא רק איך לקרוא את ספר ההיסטוריה על מלחמת יום הכיפורים. איך לגשת בעצמם לקרב."

ומה החשיבות של הלימוד בצורה הזאת?

"אנחנו לא באים להפוך אותם להיסטוריונים, אלא לתת להם טעם של הבנה איך מתנהלת המלחמה. כשחניך חוקר קרב, לדוגמה במבצע 'עופרת יצוקה', והולך ומדבר עם מג"ד, מ"פ או קש"א - הוא חווה באמצעותם את המלחמה טוב יותר, מבין כיצד היא מתנהלת. מלבד המלט"ק, החומר נלמד כמובן ברמות אחרות - מפו"ם ועד בה"ד 1. צריך להבין שמדובר באתגר גדול לעניין את הקהל בלימוד ההיסטוריה, ובעיקר להנגיש להם אותו וללכת, כמו שעשיתם ב'מערכות', למדיות חדשות. הקלטנו פעם פודקאסט, והנה אנחנו מדברים כאן. כלומר יש מדיות נוספות מעבר לספרים ולחומר הכתוב."

המחלקה להיסטוריה וכתיבת היסטוריה צבאית - מי קהל היעד?

מיכלסון: "אני חושב שאין את זה ביחיד. ספרים על מלחמת יום הכיפורים או על מלחמת לבנון השנייה שנוציה בהמשך הם למען הציבור, וזאת האחריות שלנו כצבא של המדינה להניח את הסיפור של מה עשינו ומה למענכם. הקהל השני

קרב קונקסה (401 לפנה"ס), המתועד בספרו של המצביא וההיסטוריון היווני קסנופון, שנכתב במאה ה-4 לפנה"ס. מרופ' קדיש: "יש מסורת ארוכה וכתובה, גם מיוון הקלסית, שמהווה עד היום מודלים של חקר מלחמות" (תחריט אנגלי מהמאה ה-19)

הבינו את שקראו, אבל לפחות הם קנו את הספרים. מצד אחר, יש לספרים מעמד נחות באוניברסיטאות. יש פה תופעה תרבותית".

קדיש: "תסתכל על המדפים של היסטוריה צבאית בחנויות בתור מדד - כל הזמן מלא שם. יש מטרים על-גבי מטרים של ספרים המתפרסמים כל שנה, שזה אומר שיש גם מישהו שכותב וקורא אותם"

לסיום, ד"ר מיכלסון, בוודאי תחתום על הפרפראזה של האמירה הידועה שעם שאין לו עבר - עתידו לוט בערפל.

מיכלסון: "בוודאי, ובזה המחלקה להיסטוריה עסוקה: איך לספק לצבא כמה שיותר מחקרים, כמה שיותר תובנות, כמה שיותר מידע על מה שהיה, ולסייע בהתנהלות העתידית. אנחנו ההיסטוריונים של הארגון, וכותבים כרוניקות תוך כדי עשייתן, אבל באמצעות ההבנה שצברנו במהלך השנים מסתכלים אל העתיד".

ההערות למאמר זה מתפרסמות בסוף הגיליון.

הכיפורים, כתב, חקר, וכתב. מגידו כתב מחקר על דעת עצמו, מחקר מצוין שכולל גם את הממדים שמחוץ לחימה. זה לכאורה המקרה הטוב ביותר, מכיוון שהוא מסוגל לראות את המעטפת ואת חשיבותה - איך תפיסות כלליות מכתיבות את צורת ההתנהלות של גייסות בשדה הקרב, כיצד התפיסה משפיעה על דרג קבלת ההחלטות ועוד. ככל שאתה מעורה יותר ויותר בעניין, יש אפשרות שתראה את כל הצדדים הנוספים בו. אני קורא עכשיו כתב יד של איש צבא אחר עם מחשבה אקדמית בכל מיני כיוונים. הכתיבה לא ממוקדת כל כך בהיסטוריה צבאית, אבל מדובר באדם שהיה במרכז העניינים וכותב על דברים שהיה מעורב בהם. זאת כתיבה שונה באיכותה, משום שהוא מסתכל על דברים בצורה שאיש צבא שזו כל ההכשרה שלו - ספק אם יראה. זה מעשיר בצורה לא רגילה - הסתכלות על מרכיבים שמפקד צבאי לא כל כך מכניס: תקציבים, תהליכי פיתוח ואמצעי לחימה - איך הופכים אמצעי כפוי ליעיל יותר על-ידי פיתוח תפיסה של תו"ל. הניסיון עצמו הוא רב-ערך, אבל צריך לדעת לצקת אותו בכלים שהוכיחו את עצמם משום שכאמור, מדובר פה בדיסציפלינה שהיא אחת הוותיקות והמקובלות ביותר בכתיבה המערבית. דבר אחרון שצריך לציין הוא למי אנחנו כותבים, ומנגד - למי אנחנו מאמינים. תסתכל על המדפים של היסטוריה צבאית בחנויות בתור מדד - כל הזמן מלא שם. יש מטרים על-גבי מטרים של ספרים המתפרסמים כל שנה, שזה אומר שיש גם מישהו שכותב וקורא אותם. לא בדקתי עד כמה הקוראים

